

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบัน “ครอบครัว” เป็นสถาบันหลักทางสังคมขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมมนุษย์ โดยที่สถาบันครอบครัวมีหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การผลิตสมาชิกใหม่ (Reproduction) ให้กับสังคม เพราะสังคมมนุษย์จะต้องมีสมาชิกใหม่มาแทนที่สมาชิกเดิมที่ตายไป เพื่อที่จะทำให้สังคมมนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไป Winch กล่าวว่า การทำหน้าที่พื้นฐานของครอบครัวในสังคมทั้งมวลก็คือ การทดแทนสมาชิกของสังคมที่กำลังล้มหายตายจาก มนุษย์จึงถูกหล่อหลอม และถูกอบรมสั่งสอนให้รู้จักความสำคัญของการมีครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันที่มีความหมาย และผูกพันกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายโดยผู้หญิง ในฐานะที่เป็นฝ่ายผลิตสมาชิกของสังคม เนื่องจากลักษณะทางชีวภาพของผู้หญิงที่ต้องให้กำเนิดบุตรเพื่อเป็นสมาชิกในสังคม ดังนั้น ผู้หญิงทุกคนย่อมถูกคาดหวังให้เข้าสู่สถาบันครอบครัวตามบรรทัดฐานของสังคม ชีวิตของผู้หญิงจึงถูกผูกโยงกับความเป็นแม่ การแต่งงาน การมีครอบครัว เพื่อผลิตสมาชิกใหม่ให้กับสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้ผู้หญิงที่อยู่เป็นโสด ไม่ได้แต่งงาน ไม่มีลูก ถูกตั้งคำถาม หรือถูกมองไม่ดีจากสังคม เพราะไม่ได้มีพฤติกรรมเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม และไม่ได้ทำหน้าที่สืบทอดสมาชิกในสังคม หรือบางคนจะมองว่าการที่มีบุคคลเหล่านี้เป็นจำนวนมากอาจเป็นอันตรายต่อสังคมจนนำไปสู่การสิ้นของสังคมได้

ถึงแม้ว่า ที่ผ่านมากในสังคมไทยการสมรสจะเป็นฐานของการสร้างครอบครัวขึ้นใหม่ในสังคมและก็เป็นที่ยอมรับกันว่า การสมรสจะเป็นขั้นหนึ่งที่สำคัญของการก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ดังที่ Bell กล่าวไว้ว่า พื้นฐานและความสมบูรณ์พร้อมของบทบาทการเป็นผู้ใหญ่สำหรับผู้หญิงนั้นอยู่ที่การแต่งงานและสภาพการเป็นมารดา (ซัชทอง ฐะทอง, 2541, น. 1) แต่ในปัจจุบันโลกได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งเป็นยุคที่ประชากรของโลกถูกลดรวมกลายเป็นสังคมเดียว เกิดขึ้นจากแรงของอิทธิพลร่วมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม วัฒนธรรม และการเมือง (“โลกาภิวัตน์,” 2551) ซึ่งจากการหลอมรวมกันของโลกนี้ทำให้พบได้ว่าสัดส่วนการอยู่เป็นโสดของผู้หญิงทั่วโลกเพิ่มมากขึ้น ดังที่จะเห็นจากจำนวนประชากรหญิงที่ชะลอการแต่งงานและที่ยังครองตัวเป็นโสดหรือไม่แต่งงานเลย (non-marriage) มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน ในกลุ่มประเทศตะวันตก เช่นในประเทศอเมริกา ในปี พ.ศ. 2505 Bell ได้

ทำการศึกษาศักยภาพที่มีต่อการแต่งงาน โดยได้สอบถามนักศึกษาหญิงระดับชั้นวิทยาลัย พบว่ามีร้อยละ 2 ที่ไม่สนใจในเรื่องของการแต่งงานในอนาคต ต่อมาอีก 10 ปี ในปี พ.ศ. 2515 Stein ได้ทำการศึกษาในเรื่องเดียวกัน พบว่า นักศึกษาหญิงชั้นปีที่ 1 ร้อยละ 2.7 ที่ตอบว่าไม่คาดหวังที่จะแต่งงาน ส่วนนักศึกษาหญิงในชั้นปีที่ 4 มีถึงร้อยละ 7.7 ที่ตอบว่าไม่คาดหวังที่จะแต่งงาน และในปีต่อมา พ.ศ. 2516 Stein ก็ได้ทำการศึกษาซ้ำอีกครั้งและพบว่า นักศึกษาหญิงชั้นปีที่ 4 มีมากถึง ร้อยละ 40 ตอบว่าไม่แน่ใจว่าแต่งงานดีหรือไม่ นอกจากนี้ การศึกษาเชิงสำรวจของ Yankelovich ที่ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของนักศึกษาหญิงในมหาวิทยาลัย จากการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2512 มีนักศึกษาที่มีความคิดเห็นว่าการแต่งงานนั้นเป็นเรื่องล้าสมัย ร้อยละ 24 ส่วนการศึกษาในปี พ.ศ. 2513 พบว่า สัดส่วนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 28 และในปี พ.ศ. 2514 พบว่า สัดส่วนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 34 (ซัชทอง ฐระทอง, 2541, น. 7-8)

ส่วนในแถบเอเชียในอดีตการแต่งงานที่พบเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มประชากรมาเลเซีย-มุสลิมของอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และจังหวัดภาคใต้ของไทย คือประชากรหญิงมักจะแต่งงานก่อนอายุ 18 ปี และสัดส่วนของหญิงที่ยังครองตัวเป็นโสดเมื่อเข้าสู่ช่วงอายุประมาณ 40 ปี มีน้อยกว่าร้อยละ 1 ซึ่งคล้ายคลึงกับที่พบในกลุ่มประชากรในประเทศจีนที่พบว่าผู้หญิงช่วงอายุ 40-44 ปีเพียงร้อยละ 1 เท่านั้นที่ยังคงสถานภาพโสด

ต่อมาแนวโน้มของการแต่งงานช้าและการไม่แต่งงานที่เกิดขึ้นในหลายประเทศแถบเอเชียในช่วง 20-30 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าจะมีอัตราการเปลี่ยนแปลงจะมากบ้างน้อยบ้าง เร็วบ้างช้าบ้างไม่เท่ากัน แต่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ สัดส่วนของผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดในช่วงกลุ่มอายุ 45-49 ปีที่โดยปกติถือว่าพ้นวัยเจริญพันธุ์แล้ว กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2533 กลุ่มอายุนี้ที่ยังโสดในพม่ามีประมาณร้อยละ 9 ในฟิลิปปินส์ มีประมาณร้อยละ 6 ในไต้หวัน มีประมาณร้อยละ 5 และในมาเลเซีย มีประมาณร้อยละ 4 ซึ่งในอัตราส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่าการครองตัวเป็นโสดสูงกว่าในทศวรรษก่อนหน้าและมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้นในอนาคตข้างหน้า จากข้อมูลดังต่อไปนี้ จะแสดงให้เห็นว่ากลุ่มสตรีในช่วงอายุ 30-34 ปีจะมีอัตราครองตัวเป็นโสดสูงมาก เช่นในช่วงเวลา ระหว่าง พ.ศ. 2513-2533 สัดส่วนของสตรีในกลุ่มอายุนี้ในไต้หวันที่ยังครองตัวเป็นโสดเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2 เป็นร้อยละ 11 ในประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8 เป็นร้อยละ 14 ส่วนในมาเลเซียเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6 เป็นร้อยละ 15 แต่ในประเทศเกาหลี อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ พบว่าการเพิ่มในสัดส่วนการครองตัวเป็นโสดของสตรีอายุ 30-34 ปีมีไม่มากเท่ากลุ่มแรก (ภัสสร ลิมา นนท์, 2548, น. 3) ดังตารางสรุป

ตารางที่ 1

สัดส่วน (ร้อยละ) ของการครองตัวเป็นโสดของผู้หญิงในกลุ่มประเทศเอเชีย
กลุ่มอายุ 30-34 ปี พ.ศ. 2513 -2533

ปี ประเทศ	2513	2533
ไต้หวัน	2	11
ไทย	8	14
มาเลเซีย	6	15

ส่วนในประเทศญี่ปุ่นนั้น พบว่าสัดส่วนการครองตัวเป็นโสดมีอัตราเติบโตที่มากกว่ากลุ่มประเทศอุตสาหกรรมอื่น ๆ รวมทั้งสหรัฐอเมริกา โดยพบว่าในปี พ.ศ. 2543 สตรีญี่ปุ่น ช่วงอายุ 25-29 ปีที่ยังครองตัวเป็นโสดมีมากถึงร้อยละ 54 ในขณะที่เมื่อปี พ.ศ. 2513 สัดส่วนของการครองตัวเป็นโสดของคนในช่วงอายุเดียวกันมีเพียงร้อยละ 18 และสัดส่วนของการครองตัวเป็นโสดของคนในช่วงอายุ 30-34 ปีเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7 ในปี พ.ศ. 2513 เป็นร้อยละ 27 ในปี พ.ศ. 2543 (ภัสสร ลิมานนท์, 2548, น. 4) ดังตารางสรุป

ตารางที่ 2

สัดส่วน (ร้อยละ) ของการครองตัวเป็นโสดของผู้หญิงในประเทศญี่ปุ่น
กลุ่มอายุ 25-34 ปี พ.ศ. 2513-2543

ปี ช่วงอายุ	2513	2543
25-29	18	54
30-34	7	27

ในประเทศจีน ถ้าสุดผลวิจัยจากศูนย์วิจัยเด็กและเยาวชน (China Youth and Children Research Center) และมหาวิทยาลัยเหรินหมิน (Renmin University) เผยข้อมูลปัจจุบันวัยหนุ่มสาวแดนมังกรนิยมครองโสดกันมากขึ้น โดยรายงานผลการวิจัยที่ศูนย์วิจัยฯ

และมหาวิทยาลัยเหรินหมินร่วมกันจัดขึ้น ระบุว่า อัตราหนุ่มสาวในจีนที่ไม่แต่งงานมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 หนุ่มสาวอายุระหว่าง 15-29 ปี บุคคลที่ไม่แต่งงาน มี 51.54 % และในวัย 15-39 ปี ที่ยังครองโสด 38.23 % เรื่อยมาในปี 2000 ช่วงอายุ 15-29 ปี ไม่แต่งงาน 59.17 % และจำนวนผู้ที่ครองโสด 40.80 % และในปี พ.ศ. 2543 วัย 15-29 ปี ยอดของบุคคลที่ไม่แต่งงานทะลุ 65.89 % เปรียบเทียบปี พ.ศ. 2538 และ ปีพ.ศ. 2543 พบว่ามีบุคคลที่ไม่แต่งงานมีอัตราเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 14.35 และอัตราคนโสดเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.72 (“หนุ่มสาวในจีนกระแสรองโสดพุ่งสูง,” ม.ป.ป.) ส่วนในประเทศไทยอัตราการครองตัวเป็นโสดก็เพิ่มขึ้นมากดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3

สัดส่วน (ร้อยละ) ของการครองตัวเป็นโสดของผู้หญิงในเขตกรุงเทพมหานคร
กลุ่มอายุ 20-50 ปีขึ้นไป ปี พ.ศ. 2503-2543

ปี \ กลุ่มอายุ	2503	2513	2523	2533	2543
20-24	55	62	66	72	75
25-29	25	32	40	47	51
30-34	12	17	25	30	33
50 ปีขึ้นไป	3	4	6	9	14

จากตารางนี้ จะเห็นได้เด่นชัดว่าผู้หญิงในเขตกรุงเทพมหานครในกลุ่มอายุ 20-24 ปี พ.ศ. 2503 มีสัดส่วนของผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดร้อยละ 55 แต่เมื่อถึงปี พ.ศ. 2543 (40 ปี ต่อมา) พบว่าผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดในกลุ่มอายุเดียวกันนี้มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นมากถึงร้อยละ 75 และที่น่าสนใจก็คือในกลุ่มผู้หญิงในช่วงอายุ 30-34 ปีในอดีตมีเพียงประมาณร้อยละ 12 ที่ยังครองตัวเป็นโสด แต่ปรากฏว่าเมื่อปี พ.ศ. 2543 ผู้หญิงในช่วงอายุเดียวกันมีสัดส่วนของผู้ที่ยังครองตัวเป็นโสดเพิ่มสูงถึง ร้อยละ 33

สำหรับ สัดส่วนของผู้หญิงที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปที่ยังครองตัวเป็นโสด ซึ่งทางประชากรศาสตร์ถือว่าเป็นอายุที่ครองตัวเป็นโสดถาวร (Permanent Celibacy) มีการเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2503 มีสัดส่วนร้อยละ 3 กล่าว ผ่านมาในปี พ.ศ. 2543 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 14 (ภัสสร ลิมานนท์, 2548, น. 6-7)

จากข้อมูลที่แสดงข้างต้นแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงของการอยู่เป็นโสดเพิ่มสูงขึ้นและยังสะท้อนให้เห็นถึงนัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความคาดหวังหรือการยอมรับทางสังคมที่มีต่อการแต่งงาน ในอดีตซึ่งสังคมได้คาดหวังให้คนในสังคมแต่งงาน เพราะการแต่งงานเป็นต้นกำเนิดของสถาบันครอบครัว ชัชทอง ชูระทอง (2541, น. 2) ได้ศึกษาถึงการที่สังคมมักจะให้ความสำคัญต่อบทบาทของการเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ซึ่งรวมถึงการแต่งงานและการมีครอบครัว Magaret Mead กล่าวว่า “การมีชีวิตที่ดีควรจะหมายถึงการแต่งงานด้วย” เพราะฉะนั้น ผู้หญิงจึงถูกสั่งสอนมาตั้งแต่ในอดีตให้เห็นถึงความสำคัญของการแต่งงานและการมีครอบครัว การที่ผู้หญิงในสังคมไม่สามารถที่จะทำตามบทบาทที่สังคมกำหนดเอาไว้ได้ จึงทำให้ผู้หญิงที่ครองตัวอยู่เป็นโสดถูกสังคมมองว่าผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดเหล่านี้อาจมีลักษณะของความคิดและพฤติกรรมที่ผิดแปลกไปจากผู้หญิงส่วนใหญ่ที่แต่งงานแล้ว Peter Stein กล่าวว่า “สังคมทั่ว ๆ ไป ยังมีทัศนคติต่อผู้หญิงที่ครองตัวอยู่เป็นโสดในลักษณะที่ถูกมองว่า ผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดนั้นเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบทบาทของผู้หญิงทั่วไป” และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการที่สังคมคาดหวังให้ผู้หญิงต้องทำหน้าที่ในการเป็นแม่ เพื่อเพิ่มประชากรใหม่ให้กับสังคมแทนประชากรเก่าที่ตายไป ถ้าผู้หญิงที่ไม่สามารถทำหน้าที่ของการเป็นแม่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สังคมก็อาจจะตกอยู่ในสภาวะที่ขาดความสมดุล เพราะในสังคมจะมีแต่ประชากรที่สูงอายุจำนวนมาก ส่วนประชากรที่มีอายุน้อยจะมีจำนวนน้อยลง สังคมจึงพยายามที่จะผลักดันให้ผู้หญิงแต่งงานมีครอบครัว แต่ต่อมาในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ค่านิยมดังกล่าวได้ลดความเข้มงวดลง ความกดดันทางสังคมที่มีต่อผู้หญิงโสดลดลง ครอบครัวยอมรับการอยู่เป็นโสดของสมาชิกได้มากขึ้น ผู้หญิงสามารถที่จะเลือกดำเนินชีวิตอยู่เป็นโสดได้ แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสังคมจะคลายความกดดันลงแต่ก็ยังมีคนส่วนมากในสังคมที่เห็นว่าการอยู่เป็นโสดของผู้หญิงเป็นเรื่องที่ผิดปกติอยู่ดี สำหรับผู้หญิงโสดบางคนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่คนในสังคมนั้นยอมรับได้พวกเขาก็จะอยู่อย่างมีความสุข แต่ถ้าไปอยู่ในที่ที่คนในสังคมไม่ยอมรับผู้หญิงโสดก็จะทำให้การดำเนินชีวิตไม่มีความสุข

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ “การครองตัวเป็นโสด” ของผู้หญิงที่เพิ่มมากขึ้นนี้มีประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาหลายประเด็นด้วยกัน คือ มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้ผู้หญิงตัดสินใจที่จะครองตัวเป็นโสด การดำเนินชีวิตของผู้หญิงโสด มุมมองที่สะท้อนมาจากตัวผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดเอง ทัศนคติที่มีต่อการแต่งงานกับการอยู่เป็นโสด ทัศนคติที่มีต่อค่านิยมของสังคม มีปัญหาที่พบอย่างไร มีวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร ในอนาคตผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดจะยังคงที่จะอยู่เป็นโสดหรือจะเปลี่ยนใจที่จะแต่งงาน และถ้าไม่แต่งงานจะดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงตัดสินใจที่จะครองตัวเป็นโสดในยุคโลกาภิวัตน์ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดในประเด็น ตัวผู้หญิงที่เป็นโสดเอง การแต่งงานกับการอยู่เป็นโสด และค่านิยมของสังคม

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การตัดสินใจอยู่เป็นโสดของผู้หญิงในยุคโลกาภิวัตน์” ผู้ศึกษาเลือกศึกษาในผู้หญิง ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไปที่มีสถานภาพโสด ไม่เคยจดทะเบียนสมรส ไม่เคยแต่งงาน ไม่เคยมีครอบครัวมาก่อนและในปัจจุบันยังไม่ได้แต่งงาน ยังไม่มีครอบครัว และยังไม่ได้จดทะเบียนสมรส จำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มอาชีพด้านสาธารณสุข กลุ่มประกอบธุรกิจส่วนตัว กลุ่มข้าราชการ และพนักงานเอกชน ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

คำจำกัดความ (นิยามศัพท์)

ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึง ยุคที่ประชากรของโลกถูกลดหลอมรวมกลายเป็นสังคมเดียว ยุคนี้เกิดจากแรงของอิทธิพลร่วมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและสังคม-วัฒนธรรมและการเมือง

ผู้หญิงโสด (Single Woman) หมายถึง ผู้หญิงที่อยู่ในสถานภาพโสด ไม่เคยจดทะเบียนสมรส ไม่เคยแต่งงาน ไม่เคยมีครอบครัวมาก่อนและยังไม่ได้แต่งงาน ยังไม่มีครอบครัว และยังไม่ได้จดทะเบียนสมรสในปัจจุบัน

ทัศนคติ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดทั้งในเชิงบวก หรือ ลบที่มีต่อการตัดสินใจครองตัวเป็นโสด

การตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง การตกลงปลงใจเลือกที่จะอยู่เป็นโสดของผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสด

ปัจจัย หมายถึง สาเหตุอันมีผลทำให้เกิดการตัดสินใจที่จะอยู่เป็นโสดของผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้สังคมทราบถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงตัดสินใจเป็นโสดในยุคโลกาภิวัตน์และเข้าใจถึงการดำเนินชีวิตของผู้หญิงโสด
2. ทำให้สังคมเข้าใจถึงความคิดเห็นของผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดที่มีต่อ การอยู่เป็นโสดของตนเอง, การอยู่เป็นโสดกับการแต่งงาน และค่านิยมของสังคม
3. เมื่อสังคมได้ทราบถึงข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตและความคิดเห็นของผู้หญิงโสดแล้ว อาจนำไปสู่การพัฒนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดในทางที่ดีขึ้นเพื่อให้ผู้หญิงที่อยู่เป็นโสดสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและในอนาคต แล้วช่วยส่งเสริมความมั่นใจในตัวของผู้หญิงที่ครองตัวเป็นโสดอยู่แล้วและผู้หญิงที่กำลังจะตัดสินใจเลือกจะเป็นโสดให้มีความสุขกับการมีชีวิโสด